

שכח אתה חוננתנו ואכל לפני הבדלה

תקנת הבדלה על הכוס ובתפלה

בתחלה תיקנו חז"ל לעשות הבדלה על הכוס בלבד, כמו קידוש שהוא על הכוס. לאחר מכן שהענו, ולא היתה ידם משיגה לעשות הבדלה על הכוס, תיקנו לעשות הבדלה בתפלה בלבד, דהיינו תפלת אתה חוננתנו. ולאחר מכן שהעשירו, חזרו וקבעו לעשות הבדלה גם על הכוס, ולא ביטלו את התקנה לעשות בתפלה, [ולכן סגולה גדולה לפרנסה, לעשות בעצמו הבדלה על היין, שנתקנה בגלל "שהעשירו"]. ואפילו שהתפלל אתה חוננתנו, אסור לאכול לפני הבדלה על הכוס, והחמירו בזה מאוד, ואמרו שיענש במיתת אסכרה, אבל לשתות לפני הבדלה מותר, אבל נהגו להחמיר, בגלל שחמירא סכנתא, ויש שיטה בגמ' שגם שתיה אסורה.

שכח אתה חוננתנו ואכל

אם לא אמר אתה חוננתנו, אינו חוזר ומתפלל, מכל מקום, יש אופן שאם לא אמר אתה חוננתנו, חוזר ומתפלל. באופן, ששכח לומר אתה חוננתנו, ואכל לפני הבדלה, קנסוהו חז"ל, שכיון שזולל בשתי התקנות, גם לא אמר אתה חוננתנו, וגם אכל, חוזר ומתפלל שמונה עשרה, ואומר אתה חוננתנו. ואפילו אם שכח עוד פעם, חוזר שוב ומתפלל. ויש פוסקים, דדוקא אם אכל שיעור כזית או כביצה, רק אז קנסוהו, אבל הרב התניא בשלחן ערוך שלו פוסק, שאפילו טעם קצת, חוזר ומתפלל, וכך היא ההוראה, כיון שגם מעט אסור לטעום לפני הבדלה, ואין הבדל בין אם אכל בשוגג או במזיד, חוזר ומתפלל, אלא אם כן הוא חולה ואנוס לאכול.

שכח אתה חוננתנו ועשה מלאכה

ואם שכח אתה חוננתנו, אסור לעשות מלאכה לאחר התפלה עד לאחר הבדלה על הכוס, ואם רוצה לעשות מלאכה יאמר המבדיל בין קודש לחול, ואם עשה מלאכה לפני שאמר המבדיל, ושכח אתה חוננתנו, פסק הרשב"א שגם באופן זה קנסוהו לחזור ולהתפלל, וכן פסק רבי עקיבא אייגר ועוד פוסקים, אבל במשנה ברורה הכריע שאין חוזר ומתפלל אם עשה מלאכה לפני הבדלה ולא אמר אתה חוננתנו, אבל בפסקי תשובות מביא הרבה פוסקים שהחמירו. וראוי לחזור ולהתפלל ולעשות תנאי, שהתפלתו תהיה נדבה אם אין צריך להתפלל.

שכח אתה חוננתנו, ואמר המבדיל, ואכל או עשה מלאכה

ואם שכח אתה חוננתנו, ואמר מיד לאחר מכן המבדיל בין קודש לחול, ועשה מלאכה, גם הרשב"א מודה שאינו חוזר ומתפלל, אבל אם אכל לפני הבדלה, אפילו שאמר המבדיל כו', חוזר ומתפלל. ויש לדקדק, מה ההבדל בין זה לזה. ומבאר הפתחי תשובה, דלעניין עשיית מלאכה, די לומר המבדיל כו', לכן אם אמר המבדיל, מודה הרשב"א שאין חוזר ומתפלל, אבל לענין אכילה, לא מהני מה שאומר המבדיל, ולכן חוזר ומתפלל.

לנהוג לומר מיד המבדיל אם שכח אתה חוננתנו – וראוי לנהוג שלא לעשות מלאכה לפני הבדלה

לפיכך ראוי מאוד להזהר למי ששכח אתה חוננתנו, שמיד לאחר התפלה יאמר המבדיל בין קודש לחול, כדי שאם יעשה מלאכה לפני הבדלה לא יצטרך לחזור והתפלל לפי הרשב"א, וכן כדי שלא יעבור ויעשה מלאכה באיסור. עוד ראוי לבעל נפש לנהוג, שלא לעשות כלל מלאכה לפני הבדלה על הכוס, כיון שבזוהר הקדוש מחמיר מאוד שלא לעשות שום מלאכה לפני הבדלה על הכוס, מלבד הדלקת נר להבדלה, והוא מנהג טוב, שאם שכח אתה חוננתנו ולא אמר המבדיל בין קודש לחול, לא יצטרך לחזור ולהתפלל.

ואם אכל לפני הבדלה במוצ"ש לפני שהתפלל מעריב, ושכח ואתה חוננתנו, יש אומרים שאינו חוזר ומתפלל, כיון שכשאל עוד לא עבר על שני דברים, ששכח ואתה חוננתנו ושכח הבדלה על הכוס, אבל בפסקי תשובות פוסק שאפילו אם אכל לפני שהתפלל, ושכח בתפלה ואתה חוננתנו חוזר ומתפלל.